

КЛИНИЧНИТЕ ИЗПИТВАНИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ И РОЛЯТА НА ПАЦИЕНТА В ТЯХ

Веска Гергова

CLINICAL TRIALS OF MEDICINAL PRODUCTS AND PATIENT'S ROLE

Veska Gergova

Резюме: Тази статия анализира резултатите от проучване на мнението на участници в клинични изпитвания на лекарствени продукти относно управлението на процесите на провеждане на клинични изпитвания на лекарствени продукти на ниво изследователски центрове и ролята на пациента в тях.

Ключови думи: клинично изпитване, лекарствен продукт, участник, изследователски център

Summary: This article analyzes the results of a survey of the opinion of subjects on the management of the processes of conducting clinical trials of medicines at trial sites level and the role of patients in them.

Key words: clinical trial, medicinal product, subject, trial site

ЗДРАВНА ПОЛИТИКА КЪМ ЗАПАЗВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИЯ ПОТЕНЦИАЛ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ ПРИ РОДИТЕЛИ НА ОНКОБОЛНИ ДЕЦА

Ивайла Георгиева, Боряна Аврамова, Васил Бозев

HEALTH POLICY TO PRESERVATION OF THE PROFESSIONAL POTENTIAL AND SOCIO-ECONOMIC INTEGRATION WITH PARENTS OF CHILDREN WITH CANCER

Ivaila Georgieva, Boryana Avramova, Vasil Bozev

Резюме: През последните години с развитието на пазарната икономика и нарастващите изисквания към трудово заетите лица, проблемът с работната заетост на уязвими групи от населението, каквито са и родителите на онкоболни деца се задълбочава. Доколко работодателите са запознати с професионалния потенциал, физическо и психическо здраве на родителите на деца със злокачествени заболявания като фактор работна сила? Има ли преференции и програми, еднакво ефективни за работодатели и работници? Резултатите от настоящото проучване биха подпомогнали дейността на фирмите/предприятията в аспект: запазване на професионалния потенциал на служителите, подобряване условията на труд и идентифициране на проблеми, ресурси и перспективи в структурата на всяка организация.

Ключови думи: професионален потенциал, родители, онкоболни деца

Summery: In the past years, with the development of market economy and the increasing requirements towards working people the problem with the employment of vulnerable groups of the population, as well as of parents of children with oncological diseases is worsening. To what extent are employers familiar with the professional abilities, physical and psychological health of parents of children with malignant diseases as a workforce? Are there any preferences and programs equally effective for the employers and the employees? The data and information from the present study would help companies/enterprises in the improvement of the working conditions and in the identification of problems, resources and prospects in the structure of every organization.

Key words: professional potential, parents, children with cancer

ЗАБОЛЕВАЕМОСТТА С ВРЕМЕННА НЕТРУДОСПОСОБНОСТ НА РАБОТЕЩИ В ДЪРЖАВНА ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА - ЦАРЕВ БРОД В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19

Лидия Христова, Ружа Николова, Каролина Любомирова

MORBIDITY WITH TEMPORARY INCAPACITY FOR WORK OF EMPLOYEES AT THE STATE PSYCHIATRIC HOSPITAL - TSAREV BROD IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Lidiya Hristova, Rouja Nikolova, Karolina Lyubomirova

Резюме: От 2020 г. здравните специалисти са експонирани в значителна и висока степен на CoVid-19, осъществяват своята професионална дейност в непосредствен контакт - дори на първа линия при лечение на SARS-CoV-2. Цел на настоящето научно-изследователско проучване е детерминиране на здравното състояние на медицински и немедицински специалисти от Държавната психиатрична болница - Царев брод през 2020 г., чрез определяне на заболяемостта с временна нетрудоспособност – обективен критерий за негативното здраве. Задачите на нашето проучване са да идентифицираме и оценим опасностите, на които са експонирани 191 работещи в ДПБ Царев брод: експозицията на биологични агенти (SARS-CoV-2); нерегламентирано работно време и нощни смени; продължителна употреба на лични предпазни средства; психосоциални и ергономични рискове. Обработиха се 100 броя първични болнични листи за 2020 г. с 1210 трудозагуба дни. Високата заболяемост през 2020 г. се свързва с пандемичната обстановка, специфичните условия на труд и организацията на работния процес. По показатели брой на случаите и на дните, „някои инфекциозните заболявания“ са водещи в структурата на заболяемостта с временна неработоспособност. С диагнозата COVID-19 и вирусна инфекция, неуточнена са регистрирани 42% от общия брой случаи. Необходимо е разработването и прилагането на национална програма за здравословни и безопасни условия на труд за здравните работници с оценка и профилактика на професионалните рискове. Ранно откриване или ранна детекция, диагностика, лечение, грижи за професионални заболявания и злополуки и имунизация на здравните работници – това са едни от най-неотлъчните и важни императиви в системата на здравеопазването в Р. България.

Ключови думи: здравеопазване, COVID-19, анализ на заболяемостта, рискови фактори.

Summary: Since 2020, health professionals have been significantly and highly exposed to CoVid-19, carrying out their professional activities in direct contact - even on the first line in the treatment of SARS-CoV-2. Objective our study was to determine the health status of medical and non-medical professionals from the State Psychiatric Hospital - Tsarev Brod in 2020, by determining the incidence of temporary disability - an objective criterion for negative health. The tasks of our study were to identify and assess the hazards to which 191 workers are exposed in Tsarev Brod: exposure to biological agents (SARS-CoV-2); unregulated working hours and night shifts; prolonged use of personal protective equipment; psychosocial and ergonomic risks. 100 primary sick leaves for 2020 were processed with 1210 loss days. The high incidence in 2020 is associated with the pandemic situation, the specific working conditions and the organization of the work process. In terms of number of cases and days, "some infectious diseases" are leading in the structure of morbidity with temporary incapacity for work. With the diagnosis of COVID-19 and viral infection, unspecified were registered 42% of the total number of cases. It is necessary to develop and implement a national program for healthy and safe working conditions for medical workers with assessment and prevention of occupational risks. Early detection, diagnosis, treatment, care for occupational diseases and accidents and immunization of health professionals - these are some of the most significant and important imperatives in the health care system in RBulgaria.

Key words: healthcare, COVID-19, morbidity analysis, risk factors.

СОЦИАЛНО-МЕДИЦИНСКА ЗНАЧИМОСТ НА РИСКОВИТЕ ФАКТОРИ ПРИ ПАЦИЕНТИ С ИСХЕМИЧНА БОЛЕСТ НА СЪРЦЕТО

Лилия Перусанова

SOCIO-MEDICAL SIGNIFICANCE OF RISK FACTORS IN PATIENTS WITH ISCHEMIC HEART DISEASE

Lilia Perusanova

Резюме: *Сърдечно-съдовите заболявания имат определено медико-социално значение в съвременното ни общество, което налага провеждането на задълбочени проучвания и изследвания насочени към социалните фактори и възможностите за тяхното преодоляване. Факторите, увеличаващи риска, или „рисковите фактори“ на сърдечно-съдовите заболявания могат да се повлияват ефективно или да са обратими. Данните, посочени в статията, са резултат от проведено анонимно анкетно проучване на пациенти с поставена диагноза Ишемична болест на сърцето, в което е направен анализ на социално-медицинската значимост на основните рискови фактори при тези пациенти. На база на представените резултати може да се посочи, че пациентите приети за болнично лечение с диагноза Ишемична болест на сърцето определено не водят здравословен начин на живот и при значителна част от тях са налице основни рискови фактори, които са установени при сърдечно-съдовите заболявания - пол, семейно положение, телесно тегло, стресови ситуации, фамилна обремененост, тютюнопушене, захарен диабет, преживени хипертонични кризи. Едновременното присъствие на повече от един рисков фактор, както е при наблюдаваните пациенти, увеличава относителната тежест на риска от Ишемична болест на сърцето.*

Ключови думи: *социално-медицинска, рискови фактори, исхемия, начин на живот, пациенти*

Summary: *Cardiovascular diseases have a certain medico-social significance in our modern society, which necessitates conducting in-depth studies and research aimed at social factors and the possibilities for overcoming them. Factors that increase the risk or "risk factors" of cardiovascular disease can be effectively controlled or reversed. The data presented in the article are the result of an anonymous survey of patients with a diagnosis of Ischemic Heart Disease, in which an analysis of the socio-medical significance of the main risk factors in these patients was made. Based on the presented results, it can be stated that the patients admitted for hospital treatment with a diagnosis of Ischemic Heart Disease definitely do not lead a healthy lifestyle and a significant part of them have the main risk factors that have been established in cardiovascular diseases - gender, marital status, body weight, stressful situations, family burden, smoking, diabetes mellitus, experienced hypertensive crises. The simultaneous presence of more than one risk factor, as in the observed patients, increases the relative weight of the risk of Ischemic heart disease.*

Key words: *socio-medical, risk factors, ischemia, lifestyle, patients*

**ПРАВНО-ЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА РЕГУЛАТИВНИТЕ СТАНДАРТИ ВЪВ
ФИНАНСИРАНЕТО НА ЗДРАВНИЯ СЕКТОР В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

Ани Митева, Ива Митева

**LEGAL AND ETHICAL ASPECTS OF THE REGULATORY STANDARDS IN THE
FINANCING OF THE HEALTHCARE SECTOR IN THE REPUBLIC OF BULGARIA**

Ani Miteva, Iva Miteva

***Резюме:** Регулаторните стандарти във финансирането на здравния сектор в Република България или т.нар. „лимита при предоставяне на медицинско обслужване“ се определят като регулаторен механизъм, чрез който следва да се обезпечават финансовият ред в сферата на здравното осигуряване.*

Настоящият анализ поставя редица въпроси относно правно-етичните конфликти, които възникват въз основа на установения модел на функциониране на регулаторните стандарти в здравното осигуряване.

***Ключови думи:** регулаторни стандарти, здравно осигуряване, лимити, медицинско обслужване, бюджет, Национална здравноосигурителна каса*

***Summary:** The regulatory standards in the financing of the healthcare sector in the Republic of Bulgaria or the so-called "limits in the provision of medical care" is defined as a regulatory mechanism through which the financial order in the field of health insurance should be ensured.*

The present analysis raises a number of questions regarding the legal and ethical conflicts that the established way of functioning of the regulatory standards in health insurance creates.

***Key words:** regulatory standards, health insurance, limits, medical care, budget, National Health Insurance Fund*

СТРУКТУРНО-СИНТАКТИЧНО МОДЕЛИРАНЕ НА ДЕНТАЛНАТА МЕТАФОРА В АНГЛОЕЗИЧНОТО ОБУЧЕНИЕ

Светлана Танева

STRUCTURAL-SYNTACTIC MODELLING OF THE DENTAL METAPHOR IN ENGLISH LANGUAGE TRAINING

Svetlana Taneva

Резюме: *Постоянната необходимост от назоваване, подреждане, класифициране на процеси и явления, свързани с човешкото тяло е мощен катализатор за „инвазията“ на метафората в научното поле на редица дисциплини, което поставя и въпроса за адекватното ѝ представяне пред обучаващите се бъдещи специалисти.*

Фокусът на настоящето изследване е върху структурно-синтактичното моделиране на англоезичен метафоричен корпус от 356 единици, ексцерпирани от научното поле на Денталната Медицина и Черепно-Челюстно-Лицевата Хирургия. Извеждат се 20 структурно-синтактични модела според вида и броя на съставните компоненти на анализираниите терминологични единици. Представената стратегия е насочена към систематизираност на учебния материал на база структурни особености, достъпност и надграждане на терминологичното и езиково познание.

Ключови думи: *метафоричен термин, структурно-синтактичен модел, субстантивен, научно поле на ДМ и ЧЧЛХ, стратегия*

Summary: *Permanent necessity of naming, arranging and classifying processes and phenomena related to human body is a powerful catalyst for metaphor "invasion" in the scientific field of a number of disciplines, which raises the question of its adequate presentation to future specialists in the process of training.*

The current study focuses on the structural-syntactic modelling of an English metaphorical corpus of 356 units excerpted from the scientific field of Dental Medicine and Cranio-Maxillofacial Surgery. Twenty structural-syntactic models are formed according to the type and number of constituent components of the analyzed terminological units. The presented strategy is aimed at systematization of the learning material based on structural features, accessibility and upgrading of terminological and linguistic knowledge.

Key words: *metaphorical term, structural-syntactic model, substantive, scientific field of DM and CMS, strategy*

ЕТИКА И БЛАГОСЪСТОЯНИЕ: ЗДРАВНИТЕ ПРОФЕСИИ И ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19

Ива Митева, Александрина Воденичарова

ETHICS AND WELL-BEING: THE HEALTH PROFESSIONS AND THE COVID-19 PANDEMIC

Iva Miteva, Alexandrina Vodenicharova

Резюме: Пандемията от COVID-19 оказва силно въздействие върху здравните специалисти, като добави към моралното страдание изтощението, което съществуваше преди пандемията. Физическите, психологическите и моралните жертви на пандемията застрашиха благосъстоянието и неприкосновеността на клиничните специалисти. Описанието на саможертвата и героизма поддържаше хората в началото, но не беше устойчиво във времето. За студентите, обучаващи се в здравни професии, учебната среда се промени драматично, ограничавайки възможностите за пряка грижа за пациентите и пораждайки опасения за спазване на изискванията за обучение. Подготовката на учащите се за реалностите на тяхната бъдеща професионална идентичност изисква създаване на междупрофесионални морални общности, които предоставят подкрепа и помагат за развитието на моралната свобода на избор и неприкосновеността на техните членове, използвайки методи за учене чрез преживяване и релация. Инвестирането в благосъстоянието и устойчивостта на клиничните специалисти, прилагането на препоръките на Националната академия по медицина и ангажирането на обучаващите се и преподавателите, в качеството им на съвместни създатели на етична практика, имат потенциала да трансформират учебната среда. Преподавателите трябва да бъдат обучени да действат като ментори, за да създадат безопасни пространства за изследване на предизвикателствата и справяне с моралните несгоди. Обучението по етика трябва да се разшири, така, че да включва въпроси, свързани с науката за здравните системи, социалните определящи фактори за здравето и общественото здраве, както и култивирането на моралната чувствителност, развитието на характера, формирането на професионална идентичност и моралната устойчивост.

Ключови думи: КОВИД-19, пандемия, етика, здравни професии

Summary: The COVID-19 pandemic has had a profound impact on health professionals, adding to the moral suffering and burnout that existed prepandemic. The physical, psychological, and moral toll of the pandemic has threatened the well-being and integrity of clinicians. The narrative of self-sacrifice and heroism bolstered people early on but was not sustainable over time. For health professions students, the learning environment changed dramatically, limiting opportunities in direct patient care and raising concerns for meeting training requirements. Preparing learners for the realities of their future professional identities requires creation of interprofessional moral communities that provide support and help develop the moral agency and integrity of its members using experiential and relational learning methods. Investing in the well-being and resilience of clinicians, implementing the recommendations of the National Academy of Medicine, and engaging learners and faculty as cocreators of ethical practice have the potential to transform the learning environment. Faculty need to be trained as effective mentors to create safe spaces for exploring challenges and address moral adversity. Ethics education will need to expand to issues related to health systems science, social determinants of health, and public health, and the cultivation of moral sensitivity, character development, professional identity formation, and moral resilience.

Key words: COVID-19, Pandemic, ethics, health professions

ПЛАНЕТАРНОТО ЗДРАВЕ КАТО ПОДХОД КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Пешка Пешева, Диана Димитрова, Елиа Георгиева

PLANETARY HEALTH AS AN APPROACH TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Peshka Pesheva, Diana Dimitrova, Elia Georgieva

Резюме: *Планетарното здраве е относително нова концепция и интердисциплинарен подход към влиянието, което взаимодействието между хората, животните и околната среда оказва върху здравето. Целта е устойчивост на здравето и благополучие на бъдещите поколения, което може да бъде постигнато само чрез промяна в нагласите и поведението на хората към естествената планетарна система, от която зависят.*

Ключови думи: *планетарно, здраве, взаимодействие, устойчивост, промяна*

Summary: *Planetary health is a relatively new concept and interdisciplinary approach to the impact of interaction between people, animals and environment on health. The goal is sustainability of health and well-being of future generations which can be achieved only through changes in attitudes and behaviours of people towards the natural planetary system on which they depend.*

Key words: *planetary, health, interaction, sustainability, change*